

Qurban Bayramov,
tənqidçi-ədəbiyyatşünas

(əvvəli ötən saylarımızda)

Nədənsə bizim fərdi duyğularımız, yaşam tərzimiz sosiallaşıb, ictimai nəzarətdədir və bu "sosial senzura", uydurduğumuz "el qınağı" bizləri çox vədə real sevgimizə qovuşmağa imkan vermir... Əsrlər boyu halal-hümmət sevgimizi dərdə büküb pünhan çəkirik...

Əbülfətin məhəbbət lirikasının dərd motivasiyası, əslində mühitə etirazdır... Bu məzmununda olan dərd onun fərdi stixiyasıdır... Onu poeziyası da, publisistikası da bu stixiyaya (bağlı yox!!) qaynaxdır...

Mənə elə gəlir ki, Əbülfətin şeirlərinin poetik modeli, struktru bütövlükdə metaforik modeldir. Mən burada bədii ifadənin metaforikasını, epitetlər sırasını (əlbəttə, Əbülfətin əksər şeirlərində bunlar da sıxdır) nəzərdə tuturam, şeirin məzmununun metaforik olmasını görürəm. Bu xüsusiyyət oxucuya aşılana əhvalın, ruhun, hissin, duyğunun fikir, düşüncə koduna çevrilir... Hisslə, duyğu ilə fikir, düşüncə bir-birini çuğlayır, bir-birinə sarmaşır vahid poetik emosiya forpostu olur, qəm, kədər, dərd, giley ruzigarları yenilənmiş, olduqca zərif fikir və duyğu effekti yaradır...

Onun yaradıcılığında milli məənəviyyatla yoğrulmuş bir vətəndaş əxlaqı cəmlənibdir. Çünki o, bir vətəndaş şair kimi şərəf və ləyaqətin dəyərini dürüst müəyyənləşdiribdir. Çünki onun estetikasında vətən, Nazim Hikmət demiş, məmləkət təmsalındadır... Yoxsa, Qarabağ boyda məmləkəti açar edib cibində "oynatmazdı"... Bədii ironiyanın gücünə bax, insanın bədbəxt taleyini necə də, bir bəndə sığışıra bilir...

Millətimizin, vətənimizin, torpağımızın başına gələn müsibətlər, soydaşlarımızın üzleşdiyi dəhşətlər, keçirdiyi vahimə, həyəcan, pejmürdəlik, perişanlıq, didərginlik, qaçqınlıq, köç-

Ədalət.-2018.-26 dekabr.-S.6.

Əbülfət Mədətoğlu - poeportretdən fraqmentlər və yaxud, istəkləri çin olmayan, kədərlə ovsunlanmış şair...

künlük sitəmləri bircə "açar" obrazına sığışıb:

**Bir ev qoyub gəlmişəm, -
açarları cibimdə.
Açarla oynayıram -
çadırların dibində.**

Əbülfət Mədətoğlu essələrindən birində özü də etiraf edir ki, "Bütün hallarda və bütün məqamlarda gerçək olan bir şey var: o da dünyanı öz oxu ətrafında fırladan, dünyanın ağırlıq mərkəzi olan, dayaq nöqtəsi sayılan SEVGİdir. O sevgidən kənarda hər şey artıq mənəviyyatdan çıxmağa başlayır. Mən isə həmin vurğuladığım sevgini üreyimin özü sayıram... " Bu sevginin orta dirəyi Qarabağ sevgisidir...

Yeri gəlmişkən, onu da deyim ki, bu janrın - esse janrının formatına, məzmununa da Əbülfət yenilik gətirib. Həyat, mənəviyyat, daxili aləmi barəsində düşüncələrdən ibarət bu essələrində o, şeirlərini də verir, şeirlər essenini, esse isə şeirləri şərh edir. Bir-birini tamamlayır. Belə bir formadan vaxtilə Mirzə Cəlil "Molla Nəsrəddin"də istifadə etmişdi, amma başqa məzmununda. O, həm özünün, həm də M.Ə.Sabirin satiralarının əksəriyyətinin məzmun və ideyasına uyğun felyeton yazmış və M.Ə.Sabirin satiralarını həmin felyetonlarının ya mətnində, ya da sonluğunda vermişdi.

Əbülfət Mədətoğlu da qələmə aldığı fəlsəfi-estetik essələrində öz poeziyasını, şeirini şərh edir, yaxud essədəki fikirlərini, mülahizələrini şeirləri ilə qüvvətləndirir...

Onun "Anama məktub", "Doymuş məhlul (Baxış bucağı)", "Zaman yükü", "Özümü sizdə tanışam", "Tanrı pıçıldısını dinləmək", "Həyatın və hadisənin payızı", "Ürək yaman seydi", "Söz haqqında şeir - həyatımın ifadəsi olan şeirlər haqqında", "Şuşanın gözləri", "Kədərle ortağam, qəmlə şərikəm", "Tanrı pıçıldısını dinləmək", "Özümü sizdə tapmışam", "Zaman yükü" və s. qəbildən yazdığı onlarla publicist məqalələr (məqalələrin başlıqlarına diqqət yetirin, bu adlarda da gizlənib müəllifin estetikası), yox, deyəsen janrı düzgün müəyyənlədirmədim, mən-

cə, fəlsəfə-estetik essələrin hərəsi mövzularına məxsus zamana, dövrə, insan yaşantılarına, duyğu və düşüncələrinə, həməsirlərinə şeirlərlə süslənmiş monoloq-elegiyadır... Özü demiş: "Yeni şeirdə səslənə biləcək fikir bəzən publisistikanın "yem"inə çevrilir. İndiki zamanda bundan qurtulmağın yolunu görmürəm..."

Əbülfətin qələm dostlarından, tanınmış tənqidçi-ədəbiyyatşünas, professor Nizami Tağısoy onu məqalələrinin birində: "Yorulmuş üreyi ilə söz "yoğuran" şair" adlandırır, onun poetik dünyasını belə səciyyələndirir: "Əbülfət getdikcə sözü "yoğurmağı", "kündələməyi", "yapmağı" yaxşı bacaran şair kimi gözümüz önündə dayanır. Əbülfətin son dövrlər poeziyası "həyata sarılan", onu rəngləyən, amalını oxucu içində dirildən, təbiətin, insanın, sevinin ruhunu oxşayan, romantik duyğularla ruhaniyyət yaradan, bəzən cəmiyyət və həyatla antaqonizmdə olan kəsərli "silah" təsiri bağışlayır. Əbülfət söz qarşısında boyun əymir. Onun eyindən keçməyən, ağıla gəlməyən invariantlarını yaradır."

Bu invariantlardan bir nümunə:

**Mən sənin gözündə, ömründə heç kim,
Qurduğum xəyalla mən ovunmuşam.
Qurbanlığı olub, bu dəli eşqin -
Adəməm, cənnətdən mən qovulmuşam!..**

Nobel mükafatı laureatı, türk dünyasının fəxr etdiyi şəxsiyyətlərdən biri, yarıradıcılığa şeirlə başlayan yazıçı Orxan Pamuk yazır: "Şeir Allahın özəl qullarına pıçıldadığı kəlmələrdir. Mənə pıçıldamadı." Əbülfətin lirikası həm pıçılıtdır, hay-küy, süni pafos, yaxa cırmaq onda yoxdur, estradaçılıq, tirbunçuluq onun şeirinin üslubuna yaddır, içəridən gələn səmimi pıçılıtlardır...

Azman şair Musa Yaqub da, Əbülfətin "Sevgi pıçılıtları" kitabına ön sözündə bildirir ki: "Əbülfət şeiri demir, sadəcə pıçıldayır, eşidənlər üçün..."

Əbülfətin şeirlərinin bir qismi ürək ağrısı ilə yazılıb, üreyinin dərini pıçıldayıb və bu ağrılar onun üreyini fizioloji xəstəliyə döçər edib... Allahdan gələn şəfa onu qorusun və bu xəstəliklər müalicəyə yatımlıdır, amma "ürək-lərimizi" infarkt edən səbəblər müali-

cəyə, dərmana yatımlıdırımı? Bunu bütün xəstəliklərin səbəbini görə bilən həkiminə xitabən belə ifadə edir və düşündürür:

**...amma
ürəyimizi
unudanları -**

**onu hardan,
necə gəldi vuranları
seçib görə
bilməyəcək...
ürəyimizin
dilindən
xəbərsiz həkim
ürəyimizdəkilərin
yanından
sakitcə ötüb gedəcək**

Əbülfətin şeirlərinin əksəriyyəti poetik etiraflarla haləlenir... Bu etiraflar, sevgi qarşısında və Allahın verdiyi Eşq qarşısında etiraflardır. Özü də şair etirafıdır... Başqa sözlə, bəlkə də, Allah qaranlığa gün işığı saldığı kimi, hərdən onun da üreyinə, düşüncələrinə bir işıq tutur, etiraf çıraqından şölələnən bir işıq...

**Özümü Məcnun bilirdim
Bitməyən dərdə dözümdə..
Bir şair gözümdə öldü -
Bir sevən isə özümdə!..**

**Qətləm oldu içimdə
Nə dodaq bildi, nə də dil...**

**Gələ bilmədin üçümdə -
Onu da bağışladım, bil!..**

**Sadəcə yaddaşı yandır
Tüstüsünə fatihə ver...
Gətirmədi bəxtim andır -
Tikanlıdı yatdığım yer!..**

Bu təkcə müəllifin - Əbülfətin etirafı deyildir. Həyatın bütün məqamları hər kəs üçün bir bucaq altında görünür. Necə deyirlər, onu mənalı görə, onu özünə yaxın buraxan, hətta özününküləşdirən Allah bəndələri də var, onu öz istəklərilə mənalandırırırlar, öz istəklərinə uyğunlaşdırırlar. Bu mənada, şairin sözü, eləcə də etirafı hamınıdır, əzan cümlə, onu oxuyub dərk edəndir...

**Sönür içimdəki şam
Qaranlığa çökürəm...
Günahları bu axşam -
Dizim üstə tökürəm...**

**Çəşidləmək istəyim
Bircə anda daş olur...
Günahların üstünə -
Kırpık damır, yaş olur...**

**Acıların dadını
Dil-damağım hiss edir...
Nəmdə deyə günahlar -
Ürək yaman his edir...**

Bu şeirində olduğu kimi, Əbülfət sözə poetik don biçməyi bacarır, maraqlı, cazibədar, rəngarəng bədii-estetik assosiasiyalar yaradır... Obrazın, təşbehin qeyri-adiliyinə diqqət yetirin. Ocağa yaş çır-çırpı atanda his edər... Ürək ocağında da nəm günahlar yandıqca beləcə his edir, tüstüsü ərşə bülənd olur və hamı bunu görür... Və bəlkə də görünən bu duyğular sevginin göy üzündən gəldiyinə bir işarədir və tüstüyə, aha dönüb ruh təkini yenə göy üzünə qaydır... Yeni dünyanın o biri üzündən Tanrı mələklərinin qoparıb gətirdiyi sevgidi bu - özümüzə, bir-birimizə, doğmalarımıza və nəhayət, dünyanın bu üzünə!.. Bəlkə elə buna görə də, Əbülfətin də haqqı var, bu cürə misralar pıçıldamağa:

**Dərə çəkən dumanam
Ümid sızan gümanam...**

**Çətin qallam, yubanam -
Dünyanın bu üzündə...**

**Haqqa açıq əlimlə
Ürək adlı dəlimlə...
Çökdüm "gedim gəlimlə" -
Dünyanın bu üzündə...**

**Gün günü qatarlayıb
Gör neçə qat tarlayıb...
Həsərim cadarlayıb -
Qalmayıb su üzündə!..**

**Ruhum əlləşir göylə
Dinlə məni bir öynə...
Şeirimi suya söylə -
Həm də ki, yu, üzündə...**

Təkcə bu şeirdəki poetik detallara - bədii ifadələrə, bənzətmə və təşbehlərə, qafiyələrə yenə də, nəzər yetirəsi olsaq Əbülfətin bədahətən, Tanrıdan gəlmə sənət ustalığının şahidi olarıq. "Dərə çəkən dumanam" - təbiəti müşahidə edənlər şahidi olarlar ki, duman dərə boyu - zirvəyə doğru çəkilir...

Şair dərini dumanə, dərini isə ömrə, zamana bənzədir və bu detalla həm gözəl bir təbiət lövhəsini canlandırır, həm də poetik fikrini obrazlı şəkildə, dəqiq ifadə edir. "Ümid sızan gümanam" - ifadəsində gümanı bulağa, ümidi sızan bulaq suyuna bənzə-dərək görümlü-duyumlu mənə lövhəsi yaradır... "Çökdüm "gedim-gəlimlə", dünyanın bu üzündə"- misralarında ənənəvi "gəlimli-gedimli dünya" deyimində ömürlərin çöküşünə işarə edir, Səməd Vurğunun "Bir yandan boşalır, bir yandan dolur" misrasının seyrini yada salır...

**"Gün günü qatarlayıb,
Gör neçə qat tarlayıb...
Həsərim cadarlayıb -**

Qalmayıb su üzündə!.." - misralarındakı obrazlar da yozumludur, duyumludur, yenidir... Adətən, "Günü günə calayıb" deyiminə köklənmişik. Amma burada, Əbülfət "Günü günə qatarlayıb" deyir, mənənin yozumunu çoxçalarlı edir.

(ardı gələn sayımızda)